

8-1991
21

1

Vấn đề mục tiêu chiến lược,
THỂ NÀO LÀ "ĐI XA HƠN NỮA"?
TÔN THẤT THIÊN

Trong tạp chí này (Người Dân số 18, tháng 6, 1991) trong bài "Dân Chủ Đa Nguyên Là Gì?" Ông Hoài Việt Nhân có một số nhận xét về bài tôi viết về "Cục diện quốc tế hiện tại và bất bạo động" (Người Dân số 17, tháng 5, 1991). Ông Hoài Nhân đã đưa ra những nhận định rất sâu sắc và xây dựng. Đồng thời, ông ta cũng nêu lên khuyết điểm của bài tôi viết, và thôi thúc tôi trình bày quan điểm của tôi một cách tường tận hơn. Ông đã dùng những lời lẽ rất nhã nhặn, và tôi xin đặc biệt ghi nhận điều này.

Chúng ta thường nói: "giấy ngắn tình dài". Đó là khi tỏ tình. Những nêu diễn tả tư tưởng thì ta phải nói: "giấy ngắn ý dài". Ai đã cầm bút đều biết rằng vài ba trường giấy không đủ diễn tả hết tư tưởng của mình, và luôn luôn trong số ý niệm mình muốn trình bày phải lựa chọn vài, hay chỉ một, ý niệm thôi, ý niệm nào mà mình cho là thích hợp nhất trong một bối cảnh nào đó. Mà ngay cả về phương diện này, nhiều khi không nói hết được ý mà chỉ có thể chú trọng vào một khía cạnh nào đó của ý niệm đã lựa chọn.

Trong bài nói trên, tôi đã lựa chọn khía cạnh chính trị của vấn đề, nghĩa là khía cạnh quyền lực, quyền hành, và thể chế cùng phương thức hành động để chiếm đoạt, chia sẻ, phân phối, xử dụng quyền hành. Trong bài, thể chế tôi đề cập đến là thể chế dân chủ đa nguyên. Những thể chế chỉ là "thượng tầng kiến trúc" được dựng trên một "hạ tầng cơ sở" nào đó. Ở đây tôi dùng các danh từ "thượng tầng kiến trúc" và "hạ tầng cơ sở" khác với những người Mác-xít chủ nghĩa. Đối với những người này, thượng tầng kiến trúc là thể chế chính trị, xã hội, văn hoá, nghệ thuật v.v..., và hạ tầng cơ sở là kinh tế, và chỉ có kinh tế mà thôi.

Trong nhãn quan tôi, thượng tầng kiến trúc là **thể chế** chính trị và những hình thức đa dạng của những mối liên hệ xã hội. Còn hạ tầng cơ sở là những **giá trị tinh thần** và những **tư tưởng** hướng dẫn chúng ta trong tổ chức đời sống cá thể và tập thể. Nếu những giá trị này không đúng và không vững chắc thì thượng tầng kiến trúc không thể vững và lâu dài được. Sự sụp đổ của Đông Âu và tiếp theo đó của Nga Sô - mà cộng sản Việt Nam vẫn cho là thành trì kiên cố bất khả đảo của xã hội chủ nghĩa - là một ví dụ cụ thể.

Khi đề cập đến "đi xa hơn" việc dẹp bỏ chế độ cộng sản và thay thế nó bằng một thể chế dân chủ đa nguyên, tôi không nghĩ đến chấp nhận dân chủ đa nguyên "kiểu Tây phương". Chưa khi nào tôi có chủ trương và đề xướng như vậy. Trái lại, tôi thiết nghĩ chúng ta cần **đi xa hơn cả dân chủ đa nguyên kiểu Tây phương**, đến một mô thức dân chủ toàn vẹn hơn mà ông Việt Nhân đã gọi là "hài hoà". Tôi không biết có danh từ nào có thể cho ta tránh chữ "hài" (vì "hài" thường được ghép với chữ "khôi"!) Nhưng khái niệm đó là khái niệm đúng. Riêng tôi, tôi thích dùng danh từ "toàn diện" hay "toàn vẹn" hơn. Những đó là một vấn đề phụ. Vấn đề chính là **phải đi xa hơn dân chủ kiểu Tây phương**. Về tại sao, thì ông Việt Nhân đã đưa ra nhiều lý do rất chính đáng. Ở đây,

tôi chỉ muốn bổ sung một vài khái niệm mà trong bài trước tôi đã đề cập đến, nhưng không đào sâu.

Tôi đã dùng những khái niệm "mới" (xây dựng một quốc gia mới), "đa nguyên" (dân chủ đa nguyên), "giá trị", "con người" (công nhận và tôn trọng giá trị con người).

Thế nào là "mới"? Mới tất nhiên đối chiếu với "cũ". Nói vậy có vẻ nhàm quá! Chẳng có gì là sâu sắc cả! Nhưng nếu ta nhớ lại tưởng tận những gì cũ trong xứ sở và xã hội Việt Nam trong 150 năm qua (không cần lùi xa hơn nữa) thì vấn đề sẽ khác. Trong thời gian đó, người dân Việt đã bị kìm kẹp trong một số thể chế từ đâu đem lại áp lên đầu mình; họ hoàn toàn không được lựa chọn, không được tự do nói lên nguyện vọng của mình. Những thể chế đó là thể chế phong kiến (loại lạc hậu và phản tiến bộ nhất của các triều từ Tự Đức đến Bảo Đại); chế độ thực dân (cũng loại lạc hậu và phản tiến bộ nhất); rồi đến chế độ cộng sản mang mặt nạ "dân chủ cộng hoà" (mồm hô "độc lập, tự do, hạnh phúc", nhưng trong thâm tâm thì lại nhắm "theo Nga để thực hiện cách mạng thế giới, chuyên chế giai cấp, và vô sản hoá nhân dân"). Cái "mới" mà ta đi tìm phải loại bỏ tất cả những gì lạc hậu và phản tiến bộ trong những thể chế nói trên. Ta sẽ tìm thấy những gì cần thiết cho một thể chế mới qua dân chủ đa nguyên.

Vấn đề dùng danh từ "đa nguyên" đã gây tranh luận sôi nổi trong hai năm qua, và nay vẫn chưa hoàn toàn lắng dịu. Tôi thiết nghĩ những người chống đối sự dùng danh từ này thật ra không phải chống đối đa nguyên, nhưng chống đối "hoà giải hoà hợp dân tộc" vì danh từ này gắn liền với những biến cố năm 1975 và sau đó, đặc biệt là trại cải tạo, trại tỵ nạn, và những khó khăn, phủ phàng và nhục nhã của cuộc sống lưu vong.

Những người biện hộ cho khái niệm dân chủ đa nguyên đã đưa ra rất nhiều giải thích. Một trong những giải thích đó là đa nguyên nói lên sự phủ nhận "nhất nguyên" (độc tài chuyên chính, độc tôn, độc đảng v.v....) Tất nhiên chủ trương đa nguyên là phủ nhận nhất nguyên. Nhưng đa nguyên cũng không phải là "toàn" nguyên, nghĩa là dân chủ kiểu Tây phương với sự chấp nhận hỗn loạn. Theo quan niệm dân chủ đa nguyên của Tây phương, đặc biệt là của Hoa Kỳ, "Everything goes", "Tout va": tất cả các giá trị đều ngang nhau; mỗi cá nhân có quyền làm tất cả những gì mình muốn, nói tất cả những gì mình nghĩ, không có một giới hạn nào hết, trừ một điểm: đừng có vi phạm luật pháp, không phải vì có tinh thần tôn trọng luật pháp mà chỉ để tránh lời thề cho bản thân mình. Đây không phải là một quan điểm, một giá trị mà ta có thể dùng để xây dựng lại xã hội của chúng ta.

Đối với Việt Nam, trong hoàn cảnh hiện tại, đang mục kích cảnh xã hội băng loạn, không thể chấp nhận từ tình trạng cái gì cũng cấm - trừ bảo vệ cường và ngu quyền cộng sản - nhảy vọt đến tình trạng cái gì cũng được làm, dù là gây băng hoại thêm cho xã hội và suy thoái thêm cho quốc gia. Nhưng như vậy thì lấy cái mới của ta ở đâu?

Dân chủ đa nguyên cho phép mỗi cá nhân có những tư tưởng và tín ngưỡng riêng của mình, và về đời sống riêng của mình được tự do lựa chọn trong mọi lĩnh vực hoạt động mình thích - chính trị, kinh tế, văn hoá, nghệ thuật, tôn giáo, tiêu khiển v.v... Nhưng

những hoạt động này phải có giới hạn. Giới hạn của nó là sự tôn trọng quyền của người khác và sự sống còn và phát triển của cộng đồng. Khác với thể chế nhất nguyên, những giới hạn này phải được cộng đồng ấn định rõ ràng trong sự đồng thuận, theo thể thức dân chủ, và trong sự tôn trọng nhân phẩm của con người.

Con người có hai khía cạnh: vật và linh. Mỗi người chúng ta là một sinh vật, có những nhu cầu của mọi sinh vật cần phải thỏa mãn để tồn tại và phát triển. Do đó ta cần khoa học kỹ thuật để phát triển kinh tế, vì có phát triển kinh tế mới có điều kiện để thỏa mãn những nhu cầu vật chất. Nhưng con người không hoàn toàn là súc vật. Mỗi chúng ta có phần thiêng liêng (khía cạnh "thiên thần" - ange -, như Pascal nhấn mạnh). Khía cạnh thiêng liêng này cũng cần được phát triển. Trời phú cho ta có "tính". Ta phải "xuất tính", như sách Trung Dung nói. Cuối cùng con người không sống riêng rẽ mà sống với tập thể. Do đó, xã hội phải tổ chức thế nào cho con người được "hài hoà", như Ông Việt Nhân đã nhấn mạnh. Có hai điều kiện: 1) phải có công bằng xã hội: đồng ưu thì cũng phải đồng lạc, như Mạnh Tử nhắc nhở; 2) phải có một trật tự và ổn định tối thiểu mới bảo đảm được sự "hài hoà" cho mọi người. Xã hội mới mà chúng ta muốn xây phải có những giá trị như trên để làm hạ tầng cơ sở. Những giá trị này là những giá trị mới.

Nhưng, thực ra, dưới mắt trời có gì mới? Kinh Thánh có nói: Nihil novi sub soli, và triết lý Á Đông chúng ta có khái niệm "Tuần Hoàn". Nói có vẻ khôi hài, nhưng cái mới của ta - những giá trị làm hạ tầng cơ sở cho quốc gia và xã hội Việt Nam - phải tìm lại trong cái cũ, trong kho tàng chứa đựng những giá trị vĩnh cửu của tam giáo: Khổng, Phật, Lão. Xét lại những giá trị cũ, chọn lọc những gì thích nghi cho việc xây dựng lại xứ sở là công việc của những nhà triết học, giáo dục, những vị lãnh đạo tinh thần và tôn giáo của Việt Nam. Vấn đề này rộng lớn, không bàn ở đây được. Nhưng tôi thiết nghĩ, nếu chỉ thoảng qua thôi, những giá trị như "Nhân", "Chí Thiện" của Khổng giáo, "Tứ", "Giác" của Phật giáo, "Đạo", "Đức" của Lão giáo, và biết bao nhiêu giá trị khác của tam giáo có thể dùng làm hạ tầng cơ sở cho thể chế dân chủ đa nguyên mà khỏi phải theo đuổi Tây phương.

Tất nhiên không phải cái gì của Tây phương ta cũng phải gạt bỏ. Làm như vậy thì cũng ngu xuẩn giống cộng sản Việt Nam. Trong văn minh Tây phương có nhiều điều ta cần thu nhận và học hỏi, khai thác, đặc biệt là tinh thần và phương pháp khoa học và kỹ thuật, vì đây là điều kiện căn bản để phát triển kinh tế và nâng cao mức sống của dân chúng một cách mau chóng. Ngoài ra, những kinh nghiệm của Tây phương trong sự cải hoá tư bản chủ nghĩa để đẩy mạnh khoa học kỹ thuật và áp dụng những phát minh mới vào phát triển kinh tế để đạt một tốc độ rất nhanh, và thực hiện công bằng và bình đẳng xã hội bằng những phương pháp bất bạo động cũng là những điều mà ta cần nghiên cứu học hỏi.

Tóm tắt, mục tiêu chiến lược của chúng ta là xây dựng một quốc gia mới, với thể chế dân chủ đa nguyên làm thượng tầng kiến trúc và những giá trị tinh thần và trí tuệ chọn lọc kỹ càng và thích hợp làm hạ tầng cơ sở. Một quốc gia như vậy mới đem lại cho nhân dân ta một đời sống thích đáng, với tự do, công bằng, và mở

rộng đường về tương lai. Đây không phải là nhiệm vụ, công trình và mối bận tâm, của một cá nhân, một nhóm hay một đoàn thể, mà là nhiệm vụ, công trình và mối bận tâm của tất cả những người Việt có lương tâm, có lương tri, có khả năng, và đã được hưởng ít nhiều ân huệ của xã hội trong quá khứ.

TÁI BÚT

Những tư tưởng dùng trong bài này thấm tập trong trí tôi lúc tôi ghé Singapore hồi hạ tuần tháng 7 và tình cờ được đọc bài của Ông Hoài Việt Nhân. Những hạ tuần tháng 8, về đến Montreal thì được tin chế độ cộng sản cáo chung sau khi dân chúng Nga đã vùng lên và lớn tiếng đòi dẹp bỏ cả cơ cấu làm thượng tầng, lẫn giá trị làm hạ tầng cơ sở, cho chế độ cộng sản Nga. Những ý nguyện này đã được thoả mãn và người thoả mãn dân chúng Nga Sở chính là thủ trưởng của cộng sản thế giới, Tổng Thư Ký của Trung Ương Đảng Cộng Sản Nga Sở, Gorbachev.

Từ nay, không còn ai chối cãi được là chế độ cộng sản, cũng như chủ thuyết cộng sản, hoàn toàn bị liệng vào sọt rác lịch sử.

Đảng Cộng Sản Việt Nam nay hết thế đứng, về cả hai phương diện thể chế lẫn lý thuyết. Vấn đề đảng này theo đảng đàn anh Nga Sở đi vào sọt rác lịch sử chỉ là vấn đề thời gian, và ta có thể nói là thời gian ngắn.

Riêng đối với chúng ta, những người không cộng sản, muốn xây dựng một nước Việt Nam mới, vấn đề ấn định rõ ràng những mục tiêu chiến lược thích hợp khẩn cấp hơn lúc nào hết. Chúng ta cần có một cuộc "brain storming" thực sự. Rất mong tất cả mọi người tham dự cuộc "brain storming" này, và làm gấp, vì chế độ cộng sản Việt Nam có thể bất ngờ sụp đổ bất cứ lúc nào, như sự kiện đã xảy ra ở Nga.

Singapore, tháng 7, 1991

Montreal, tháng 8, 1991